

Marcel Levi - Foto: NWO

Verrijkend en verreikend

NWO-voorzitter Marcel Levi over
beknibbeling op
wetenschapsfinanciering

Door: Bert Koopman

06-03-2025

Wetenschap Interview

Wetenschappers zijn nuttig en nodig, dat vindt bijna iedereen. Ze komen met slimme oplossingen voor allerlei maatschappelijke problemen. We spreken Marcel Levi, hoogleraar geneeskunde en voorzitter van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO). Ook deze nationale wetenschapsfinancier ontkomt niet aan de bezuinigingsgolf die Nederland teistert. Wat staat er op het spel?

Met enige verwondering constateert Levi dat velen weinig besef hebben van wat wetenschap vermag. ‘Mensen denken aan grote laboratoria met witte jassen en allemaal knallen en kleuren. Maar bij een aanzienlijk deel – denk aan techniek of sociale wetenschappen – werkt het anders.’ Tegelijk ervaart hij bij het algemene publiek een grote belangstelling voor wat er allemaal gebeurt in de wetenschap. En schone taak voor het NWO om dat beter uit te leggen.

Hij is nu vier jaar NWO-voorzitter en voelt zich bij deze organisatie als een vis in het water: hij moet weliswaar veel praten en regelen om zaken in goede banen te leiden, maar het is uiteindelijk de wetenschap die hem mateloos fascineert. 'Je komt hier zoveel leuke, originele en slimme mensen tegen. Ze hebben vernieuwende ideeën en het vermogen om oplossingen te bedenken voor problemen die onmogelijk lijken. Dat is verrijkend en verreikend.'

Nieuwsgierigheid

NWO bevordert het wetenschappelijk onderzoek in de volle breedte. Het betreft vaak maatschappelijke terreinen waarop ook de filantropie actief is. NWO is een zelfstandig bestuursorgaan met wettelijk vastgelegde taken en valt onder de verantwoordelijkheid van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. De organisatie investeert jaarlijks € 1 mrd in door nieuwsgierigheid gedreven onderzoek dat van pas komt bij talloze uitdagingen.

NWO is werkgever van ruim 1.740 medewerkers en beheert vanuit het hoofdkwartier in Den Haag tien wetenschappelijke topinstituten. Deze vervullen nationale en internationale rollen. NWO-instituten zijn nationaal expertisecentrum; kraamkamer voor wetenschappelijke vernieuwing; kweekvijver voor talent; verbinder in nationaal en internationaal onderzoek; of ontwikkelaar, beheerder en *enabler* van majeure infrastructuur of grote datasets.

Is er voldoende draagvlak?

Levi: 'Circa 94% van de respondenten uit representatief onderzoek kent een hoge waarde toe aan wetenschap, zo blijkt uit de Eurobarometer, een enquête onder 50.000 Europeanen. Men denkt dat wetenschap iets positiefs toevoegt aan het dagelijks leven. Dat geldt ook voor politici van links tot rechts. Het percentage stijgt nog langzaam. Daarnaast heeft 2% geen mening en zegt 2% niet in wetenschap te geloven – een kleine doch luidruchtige minderheid.'

Spannende tijden in Den Haag?

'Er is op 11 maart een stemming gepland in de Eerste Kamer. Het betreft de OCW-begroting voor hoger onderwijs en onderzoek. Let wel deze stemming gaat over de begroting voor één jaar, de bezuinigingen gaan over vijf jaar. Een aantal kleinere maatregelen is inmiddels teruggedraaid, maar de meeste bezuinigingen op wetenschap blijven overeind. Onder meer het schrappen van uitbreidingen die er vorig jaar bij zijn gekomen.'

'Daarnaast zijn er de bezuinigingen op wetenschappelijke infrastructuur, kortingen die het hele wetenschappelijke veld raken. Kennis en innovatie worden daar steeds meer afhankelijk van en zo raakt Nederland verder achterop. Europees is afgesproken dat landen 3% van hun BBP investeren in onderzoek en innovatie. Nederland staat op 2,3% en gaat met deze bezuinigingen verder dalen.'

Wat betekent dit?

'Door de bezuinigingen zal het budget voor grootschalige wetenschappelijke infrastructuur met € 30 miljoen euro per jaar krimpen. Dat betekent dat er in de volgende ronde – in 2026 – waarschijnlijk een aantal projecten minder dan oorspronkelijk voorzien worden toegekend in het onderzoeksprogramma Nationale Roadmap Grootschalige Wetenschappelijke Infrastructuur.'

'Het kan gaan om zeer gespecialiseerde apparaten, zoals hoge veldmagneten, innovatieve energie reactoren of geavanceerde sensoren en meetnetten noodzakelijk voor biologisch en aardwetenschappelijk onderzoek. Maar ook om 'virtuele' faciliteiten, zoals omvangrijke databanken, wetenschappelijke computernetwerken, of om data- en monstercollecties.'

'Deze onderzoeks-infrastructuren zijn essentieel voor het beantwoorden van nieuwe kennisvragen. Het zijn plekken en diensten waar toptalent uit de hele wereld op af komt. Minder infrastructuur betekent dus minder innovatie en minder oplossingen van grote wetenschappelijke en maatschappelijke vraagstukken.'

Zoals?

'Denk aan de energietransitie of het ontwikkelen van een nieuwe generatie computers. Maar ook aan cybersecurity. Het kan zomaar zijn dat het volgende conflict dat uitbreekt niets te maken heeft met tanks of helikopters, maar zal verlopen via cyber aanvallen. Je maakt jezelf natuurlijk wel een stuk weerbaarder als je expertise hebt op dat gebied.'

Wispelturige politiek?

'De eerder genoemde €30 mln per jaar wordt in mindering gebracht op een uitbreiding van € 50 mln per jaar die ons eerder was toebedeeld. Dat is jammer want we waren bezig met een inhaalactie inzake infrastructuur, exploitatie en onderhoud. Toch kunnen we dit programma grotendeels intact laten door slimmer te plannen en wat te schuiven met andere budgetten. Dat lukt net aan, maar gaat ten koste van andere terreinen.'

Marcel Levi - Foto: Dirk Kome

Meer tegenwind?

‘Het “uit-faseren” van het Nationaal Groeifonds staat niet op de OCW-begroting waarover 11 maart wordt gestemd. Dit fonds is opgericht om te investeren in enerzijds kennisontwikkeling en anderzijds onderzoek, ontwikkeling en innovatie. Dit betreft thema’s als energie en duurzame ontwikkeling, veiligheid en digitaliseren. In het Hoofdlijnenakkoord staat dat de rondes 4 en 5 komen te vervallen. Hierdoor wordt € 6,8 miljard minder uitgegeven.’

Wie betaalt bepaalt?

‘Door de boel te frustreren word je natuurlijk minder populair in Den Haag. Afgezien van de financiering is NWO in beperkte mate afhankelijk van Den Haag. De Tweede Kamer probeert soms invloed op ons uit te oefenen. Meestal honoreert de minister dit niet. Wij kunnen op grond van argumenten duidelijk maken hoe we gelden het beste kunnen investeren. De echte spanning zit dus in het feit dat we voor onze financiën afhankelijk zijn van de politiek.’

Hoe selecteert NWO?

‘We selecteren allereerst op wetenschappelijke kwaliteit. En vervolgens op impact niet alleen in wetenschappelijke zin, maar liefst ook maatschappelijk. Van impact hoeft niet à la minuut sprake te zijn. Dat mag ook over tien of twintig jaar. Er moet wel een heldere visie achter een onderzoeksvoorstel zitten. Als we een *call* hebben voor fondsen die we kunnen uitgeven, dan hebben we een selectiecommissie bestaande uit onafhankelijke wetenschappers.’

‘Daarnaast wordt elk onderzoeksvoorstel voorgelegd aan vier of vijf referenten, onder wie enkele buitenlanders. Zij geven een wetenschappelijke waardering aan een onderzoeksvoorstel dat meedingt. Deze werkwijze leidt tot een score en de selectie commissie weegt uiteindelijk deze scores om vervolgens te adviseren over het al dan niet toekennen van financiering. Een precies en precieus proces.’

‘Het is op de keper beschouwd steeds een mix van objectiviteit en een beetje subjectiviteit. Want wat is een idee waardoor je meteen gefascineerd raakt? Waarvan je echt onder de indruk bent? Onder dergelijke omstandigheden ben je altijd geneigd om dergelijke voorstellen wat beter te laten scoren. Maar ja, als het proces helemaal objectief zou zijn, konden we het ook door een computer laten doen. En dat willen we nu ook weer niet.’

Meer uitdagingen?

‘We proberen het onderzoeksveld steeds verder te ontwikkelen en interdisciplinariteit te stimuleren. We proberen ervoor te zorgen te dat door NWO gefinancierd onderzoek leidt tot verbinding en niet beperkt blijft tot de universiteiten, maar ook weerklank vindt bij hogescholen, het MBO en bedrijven. Daar stoppen we als organisatie veel tijd en energie in.’

‘De grootste bedreiging voor Nederland als populair wetenschapsland is de vrees van sommige politici om kenniswerkers uit andere landen hier te laten werken. Een groot deel van ons wetenschapssysteem drijft nu juist op toponderzoekers uit andere landen. Ze komen uit alle windstreken. Als ze hier niet meer welkom zijn, schieten we onszelf ongelooflijk in de voet. Je hebt dat niet snel gerepareerd en het is funest voor onze reputatie.’

‘Resumerend: € 100 mln naar links of naar recht schuiven door opgelegde bezuinigingen, dat absorberen we wel. Maar een beschadigde internationale reputatie als wetenschapsfinancier is niet zo snel hersteld. Want goede wetenschappers kunnen ook terecht in Duitsland, Frankrijk, Engeland, Italië of Scandinavië. Deze landen investeren enorm in onderzoek. En ook in Aziatische landen zijn toponderzoekers meer dan welkom.’

Wat is de rol van prijzen?

‘Wij geven als belangrijkste prijzen jaarlijks de Spinoza Premie en de Stevin Premie. Twee van elk. Ze worden gezien als de hoogste wetenschappelijke onderscheiding in Nederland. Sommigen plaatsen daar wel eens vraagtekens bij omdat topwetenschap teamwork is. Maar sommige wetenschappers steken er echt boven uit of leiden een groep op voortreffelijke wijze. Zodra ik een winnaar verwittig is het eerste dat ik hoor dat het teamwork was.’

‘We moeten er in Nederland wat meer aan gewend raken aan het gegeven dat sommige wetenschappers nu eenmaal met kop en schouder boven anderen uitsteken, buitengewoon presteren en daar ook een buitengewone prijs voor krijgen. Zo’n prijs is overigens niet bedoeld om een nieuwe auto te kopen of met vakantie te gaan. Het geld wordt weer geïnvesteerd in de wetenschap. Ik sta er pal achter dat we deze traditie op bescheiden schaal voortzetten.’

NWO steunt ook sociale en geesteswetenschappen?

‘Met een kwart van het budget. Een voorbeeld is het SOCION Consortium onder leiding van Rafael Wittek, hoogleraar theoretische sociologie in Groningen. Deze groep doet fundamenteel onderzoek naar het ‘weefsel’ van de civil society en ontving een *Summit Grant* van € 30 mln. Een terecht toegekende topsubsidie: de groep voldoet aan wetenschappelijke excellentie, is zeer interdisciplinair opgezet en leidt tot maatschappelijke en sociale impact.’

‘Met de inzet van de middelen voor dit bijzondere programma wil het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap uitzonderlijke kwaliteit van onderzoek bevorderen. Dat is de gedachte erachter. En tevens een “schaalsprong” realiseren met het gefinancierde onderzoek: een significante verschuiving, vooruitgang in of inzicht in bestaande begrippen en methoden, conceptuele kaders, *tools* of technieken.’

Wat ziet u buiten Nederland?

‘Het Amerikaanse systeem – een hard systeem – presteert goed maar is 100% gedreven door prestatie en competitie. Dat is waar we in Nederland wat vandaan zijn gegaan. We hebben nog altijd excellentie, maar geloven steeds meer in samenwerking. Let wel: als het in de VS enkele jaren tegenzit is het klaar, krijg je geen geld. Je hebt daar een minder stabiele academische populatie. Dat past niet bij onze samenleving die socialer en toleranter is ingesteld.’

‘De Duitse Max Planck Instituten lijken op het Amerikaanse systeem. Onderzoekers worden na vijf jaar geëvalueerd en voor velen is het dan klaar. Ze verliezen hun baan. Het Franse systeem lijkt op het onze. De Fransen hebben hun eigen NWO- en KNAW-instituten met een aparte positie en dito financiering. Mijn credo als NWO-voorzitter: wetenschap bestaat bij gratie van internationale samenwerking, academische vrijheid en onafhankelijkheid.’